

Pääkirjoitus

Arvottamisen sosiologia ja viihdyttävät ja kiihdyttävät naisartistit

Elina Paju & Paula Merikoski

Sosiologian tekeminen erilaisilla tavoilla – luke-malla, ajattelemalla, tarkkailemalla, tutkimalla – herkistää katsomaan ympäröivää elämää erityisellä tavalla. Sosiologia ei ole siten vain pelkän tutkimustyön, vaan laajemminkin maailman ymmärtämisen väline. Sosiologinen asenne haastaa kysymään ja kyseenalaistamaan, huomaamaan erontekoja, ulossulkemisia, hierarkioita. Sosiologia on historiansa aikana käsitellyt arvottamista – arvon muodostumista, sen antamista ja kiistämistä – useista näkökulmista (Lamont 2012). Tässä pääkirjoituksessa käsittelemme arvottamista, suomalaista laulajaa Kikkaa sekä Portion Boys -yhtyeen jäsenen JaloTiinan ympärille kehittyntä some-kohinaa ennen vuoden 2023 Uuden Musiikin Kilpailua.

Aloittaessamme *Sosiologia*-lehden toimitustyön tiimityöskentelyn huomasimme, että meitä, päätoimittajaa ja toimitussihteeriä, yhdistää rakkaus edesmennyt laulajaa Kikkaa kohtaan. Kikka on ollut viime aikoina jälleen pinnalla hiljattain julkaistun Kikka! -elokuvan myötä, jossa niin usein halveksittua ja vähäteltyä artistia oli pyritty katsomaan lempeämpien 2020-luvun linssien läpi.

Kikkaan kohdistuva arvottaminen tuli Elinalle ilmeiseksi teini-iässä 1990-luvulla feministiäidin avoimessa halveksunnassa laulajaa kohtaan. *Politiikasta*-verkkolehden kirjoituksessaan Laura Mankki ja Tiina Sihto (2018) analysoivat Kikan toimijuutta, mutta Elinan äidin suhtautumisessa Kikka ja kikkamaisuus olivat kaiken feministisen taistelun romahduttajia. Kikka ei ollut toimija, joka olisi taistellut naisten vapautuksen ja tasa-arvoisen kohtelun puolesta, vaan asettui passiivisesti mieskatseen kohteeksi. Paula muistaa, kuinka 2000-luvun alun teinille Kikka symboloi hauskaa, vallatonta ja rohkeaa naiseutta, jota ei kuitenkaan voinut varauksetta ottaa omakseen. Kikkaa sai kuunnella ja laulaa mukana – kunhan teki selväksi, että tekee sen ironisesti. Kikka kuitenkin edusti sellaista kevyttä seksuaalisuutta ja pinkkiä feminiinisyyttä, johon oli hyvä tehdä pesäeroa, jos ei halunnut olla pissis.

Kikka soveltuisi esimerkiksi Beverley Skeggsin (esim. 2005, 2014) tutkimuskohteeksi, jos hän joskus päättäisi tutkia sukupuolen ja luokan representaatiota ja arvottamista suomalaisessa kontekstissa. Mankki ja Sihto (2018) toteavat osu-

vasti, kuinka Kikan imago istui lama-Suomen historialliseen ja sosiaaliseen kontekstiin, ja edusti Skeggsin analysoimaa työväenluokkaista naiseutta. Kikan habitus korostetun ja äärimmillään viedyn feminiinisyyden ilmentäjänä vertautuu Skeggsin analysoimaan työväenluokkaiseen naiseuteen. Oleellista tässä feminiinisyyden kuvastossa on liiallisuus ja liioittelevuus: hiukset ovat vielä vähän isommat, ripset vielä hiukan pidemmät ja tuuheammat, asu vielä astetta paljastavampi ja huulet vielä kirkaammin pinkit kuin olisi ”yleisten”, eli keskiluokkaisten, kauneusihanteiden näkökulmasta sopivaa, kaunista ja hyvän maun rajoihin istuvaa. Emme ole ainoita, jotka ovat huomanneet Kikan ja kikkamaisuuden syvän sosiologisuuden. Teatteri Jurkassa Helsingissä vuonna 2018 esitetyssä Kikka Fan Club -esityksessä kuvitteellinen Kikka piti monologin Pierre Bourdieun (1984) symbolisen pääoman käsitteestä (Mankki & Sihto 2018). Näytelmän Kikka ymmärsi, että symbolinen pääoma on vallan muoto, joka määrittelee asiat ja ihmiset hyvän ja huonon maun akselilla. Suomalaisessa kulttuurihistoriassa Kikka on pääsääntöisesti määritelty, kuten Skeggsin tutkimat työväenluokkaiset naiset, huonon maun kategoriaan.

Skeggsin työssä korostuu arvottamisen ruumiillisuus. Deleuziltä ja Guattarilta (1972/2007) inspiraation saaneella kirjaamisen käsitteellä hän viittaa siihen, miten ruumiita hallinnoidaan ja hyödynnetään luokittelujen kautta. Kirjaamisessa ruumiiseen kiinnitetään arvoa, se merkitään. Kirjaamisessa ruumis määrittyy siis jonnekin arvottoman ja arvokkaan akselilla. Arvottamiselle on nimenomaan tyypillistä eri asioiden ja ihmisten luokittelu ja rajojen luominen arvotettujen asioiden välille (Lamont 2012). Työväenluokkaiseksi naisellisuudeksi kirjatut ruumiit arvottuvat vulgääreiksi ja liiallisiksi – ja arvottomiksi.

Viime vuonna ensi-iltansa saanut Kikka! -elokuva kontekstualisoi Kikan tarinaa suhteessa mu-

siikkimaailmaan ja sen sisältämään sukupuoliin liittyvään hierarkkisuuteen. Elokvassa annetaan ymmärtää, että 1980-luvun lopulla Suomen musiikkiteollisuus radiosta musiikintekijöihin oli vielä vahvasti miesvaltainen. Kikan arvottaminen hänen aktiiviuransa aikana tapahtui siis paitsi yhteiskunnallisessa ja taloudellisessa kontekstissa, myös silloisen musiikin maailman kontekstissa.

Ajallisen etäisyyden kautta Kikkaa on voitu tarkastella taiteessa analyttisesti ja kontekstualisoiden suhteessa naiskuvaan, musiikkiteollisuuteen ja aikansa normatiiviseen naiskuvaan ja musiikkiteollisuuden arvostuksiin. Kikka! -elokuvan ja Teatteri Jurkan Kikka Fan Club -esityksen kaltaiset taiteelliset tulokset saavat uskomaan, että olemme kehittyneet ajattelutavoista ja arvottamisen malleista, jotka Kikan eläessä vielä vallitsivat. Helmikuussa 2023 Uuden Musiikin Kilpailun sivutuotteena syntynyttä, kilpailuun osallistuneen Portion Boys -yhtyeen jäsenen JaloTiinaan kohdistunutta some-maalittamista seuratessa valitettavasti huomaa, että sama laulu jatkuu edelleen. Portion boys -yhtye koostuu neljästä miehestä ja yhdestä naisesta. Yhtyeen ainoan naisartistin pelkistämistä some-keskusteluissa sukupuolielimeksi tai oletuksia, joiden mukaan hänen kontribuutionsa yhtyeelle on seksuaalisia palveluksia, voi analysoida muunakin kuin internet-trollien riehaantumisena. Naisjäsen miesvaltaisessa yhtyeessä, edelleenkin miesvoittoisessa musiikkimaailmassa (Teosto 2023), suorastaan kutsuu ruumiiseen ja seksuaalisuuteen käyvää arvon alentamista. Sosiaalisen median keskusteluissa JaloTiinan rooli yhtyeensä olennaisena jäsenenä on kyseenalaistettu, ja huomio suunnattu ulkoiseen olemukseen ja seksuaalisuuteen. JaloTiinan ruumis on siis kirjattu arvottomaksi.

Sosiaalisen median keskustelut on helppo ohittaa olankohautuksella. Ajattelemmekin, että arvottamisen näkökulmasta JaloTiinaan kohdistuneessa some-komentoinnissa on jotain olen-

naista nimenomaan siksi, että se on tapahtunut sosiaalisessa mediassa. Skeggs (2005) esittää, että henkilön tai asian määrittäminen liialliseksi, vastenmieliseksi, moraalittomaksi ja ällöttäväksi on kollektiivista, affektiivista toimintaa. Tämän toiminnan kautta rakennetaan yhteistä kokemusta kollektiivisuudesta ja jaetusta arvottamisen kokemuksesta. JaloTiinan tai Kikan moraalittomaksi tekemisen kohdalla vastenmielisyys on jaettu affekti, jolla pidetään yllä rajanvetoa kunnollisen, hyvän, oikean ja väärän, epäkelvon, pahan välillä. Kollektiivi - vaikkapa JaloTiinan some-arvostelijat - pitää näin yllä symbolista järjestystä.

Kiinnostava ulottuvuus tässä naisartistien affektiivisessa arvottamisessa on kytkös luokkaan. Skeggsille tämä on historiallinen selviö: työväenluokan naisen ruumis on aina ollut aivan erityisen vahvan arvon alentamisen kohde. Ottamatta kantaa JaloTiinan henkilökohtaiseen luokkaidenteettiin, Portion Boys -yhtyeenä ammentaa niin nuuskaan viittaavassa nimessään kuin laulujensa sanoituksissa ja musiikkivideoidensa estetiikassa työväenluokkaisiksi koodattavista piirteistä. Kuten Skeggs (2005) huomauttaa, eri subjekteilla on erilaiset mahdollisuudet hyödyntää tällaisia yleisesti arvottomiksi koodattuja piirteitä. Portion boys voi yhtyeenä kapitalisoida käyttämällä työväenluokkaisia piirteitä musiikissaan, esiintymisessään ja bändinsä imagossa, mutta yhteen miehet ja nainen ovat tässä epätasa-arvoisessa suhteessa.

Arvottamisen kohdalla sosiologi voi katsoa ja analysoida muiden tekemää arvottamista. Sosiologian antamat taidot mahdollistavat myös oman elämän ymmärtämisen. Elina voi katsoa takaisinpäin hetkeen, jolloin hän äidiltä salaa kelasi VH S-kasetille nauhoittamiaan Kikan musiikkivideoita ja ihmetteli Kikan samanaikaista kiehtovuutta ja ilmeisen vääränlaisen naiseuden yhteenkietoutumaa. Paula voi tarkastella kriittisellä perspektiivillä aikaa, jolloin pissikseksi leimautuminen

oli sosiaalisesti pahinta mitä teini-ikäisille tytöille voi tapahtua. Meidän on mahdollista sosiologian vapauttamina ymmärtää, päästää irti ja muuttaa arvottamisemme tapoja. Skeggs ja Loveday (2012) esittävät, että voisimme alkaa suhtautua arvoon toisten kohtaamisen ja sosiaalisuuden eetoksena. Me ajattelemme, että meidän on mahdollista muokata kohtaamisemme tapoja. Voimme unohtaa arvostelun ja aloittaa arvostamisen.

* * *

Tämän numeron artikkeleissa sivutaan myös arvottamisen kysymyksiä, vaikka tekstit eivät suoraan otakaan arvon luomista tai kiistämistä kohteekseen. Sanna Rikala, Antti Wallin ja Jonas Sjöblom tarkastelevat ruohonjuuritason toimijoiden roolia kaupunkien sosiaalisen kestävyysvähvistamisessä ja nostavat analyysistään esiin yhteisöllisyyden, inklusion ja osallistuvan kaupunkikehittämisen käytäntöjä. Ruohonjuuritason toimijoiden panosta kaupunkitilojen elävöittämisessä ja kestävyyskäytäntöjen luomisessa arvostetaan, kun rakennetaan uusia niin kutsuttuja eko-kaupunginosia. Kirjoittajat osoittavat kuitenkin myös ristiriidan ja huomauttavat, että ruohonjuuritason toimijoilla ei useinkaan ole mahdollista jäädä pysyvästi osaksi uusia eko-kaupunginosia, kun niiden tilat valmistuessaan tulevat markkinahintaisiksi. Ruohonjuuritason toimijat myös usein tavoittelevat kunnianhimoisempaa sosiaalista kestävyttä, mitä taloudelliseen kasvuun tähtäävä kaupunkisuunnittelu lopulta heiltä odottaa. Artikkelit herättää pohtimaan, miten sosiaalista kestävyttä arvotetaan suhteessa taloudellisiin tavoitteisiin.

Katariina Löfblom lähestyy metodologisessa artikkelissaan minäkäsityksen rakentumista ja itseä koskevaa kerrontaa narratiivisessa haastatteluvuorovaikutuksessa nojaten George Herbert Meadin minäkäsitykseen. Hän analysoi haastateltavan puheen minäkerrontaa, jonka kautta hän nostaa esille identiteetin muodostumisen proses-

sinomaisuuden. Löfblomin artikkeli tuo hienosti esiin, miten olemme tutkijoina osa maailmaa ja tarinaa, joita tutkimme, ja miten vaikutamme toisiin ja vaikutamme toisista. Tämä tuo mukanaan eettisen vastuun, kuten Löfblom itsekin toteaa: ”Haastattelijan roolissa olevalle tilanne asettaa eettisen velvollisuuden tiedostaa oma asemansa toisen minäkäsitystä ja minäkerrontaa tuottavana tekijänä.”

Käsillä oleva numero on jälleen esimerkki siitä näkökulmien ja tutkimuskohteiden laajuudesta, mistä sosiologia ja *Sociologia* ammentaa. Tässä numerossa on edeltä mainittujen tutkimusartikkeleiden lisäksi mukana kaksi erittäin kiinnostavaa keskustelunavausta. Risto Eräsaaren esseen sosiologisena aiheena on ymmärtämättömyys. Eräsaari pohtii tietämisen, ymmärryksen ja ymmärtämättömyyden kysymyksiä ja osoittaa, että ne ovat oleellisia sosiologisen ajattelun kannalta. Tässäkin voi ajatella olevan kyse arvottamisesta: miten ymmärrämme tietämisen ja millainen tieteen sisäinen diskurssi sitä koskien kulloinkin on vallalla. Lena Näreen puheenvuoro analysoi ajankohtaisia kiistoja identiteettipolitiikasta yliopistomaailman kontekstissa. Näre erottaa toisistaan intersektionaalisen identiteettipolitiikan, jonka tavoitteena on muun muassa haastaa syrjiviä rakenteita, ja identiteettipopulismia, joka lainaa väärinä ja muuttaen aineksia intersektionaalista teoriasta ja identiteettipolitiikasta. Intersektionaalisen identiteettipolitiikan keskeiset kysymykset, kuten kenen kokemukset yleistetään kaikkien kokemuksiksi, keillä on oikeus tulla yhteiskunnassa kuulluksi ja huomioituksi, ja keiden kokemukset ovat ohitettavissa merkityksettömänä valituksena, muuttuvat identiteettipopulistisessa

käsittelyssä irvokkaiksi. Identiteettipopulismia voi siten tulkita yhdeksi arvottamisen – ja erityisesti arvon riistämisen – keinoksi. Kirja-arviopalstalla on tällä kertaa arvioituna valikoima kotimaiseen sosiologiseen tutkimukseen pohjaavia uutuusteoksia. Toivotamme nautinnollisia lukuhetkiä tekstien parissa!

Kirjallisuus

BOURDIEU, PIERRE. 1984. *Distinction: a Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge, Mass.: Cambridge University Press.

DELEUZE & GUATTARI. 1972/2007. *Anti-Oidipus. Kapitalismi ja skitsofrenia*. Helsinki: Tutkijaliitto.

LAMONT, MICHÈLE. 2012. “Toward a Comparative Sociology of Valuation and Evaluation.” *Annual Review of Sociology* 38: 201–21.

MANKKI, LAURA & SIHTO, TIINA. 2018. ”Kuinka muistella feministisesti? Viihdetaiteilija Kikka ja seksuaalisen toimijuuden mahdottomuus.” *Politiikasta* 24.8.2018. <https://politiikasta.fi/kuinka-muistella-feministisesti-viihdetaiteilija-kikka-ja-seksuaalisen-toimijuuden-mahdottomuus/> (Luettu 27.2.2023.)

SKEGGS, BEVERLEY. 2014. *Elävä luokka*. Tampere: Vastapaino.

SKEGGS, BEVERLEY. 2005. “The Making of Class and Gender through Visualizing Moral Subject Formation.” *Sociology* 39(5): 965–982.

SKEGGS, BEVERLEY & LOVEDAY, VIK. 2012. “Struggles for Value: Value Practices, Injustice, Judgement, Affect and the Idea of Class.” *The British Journal of Sociology* 63(3): 472–490.

TEOSTO 2023. Tutkimus: Nais- ja miesmusiikintekijöillä täysin eri käsitys alan tasa-arvoisuudesta – musiikkiala ryhtyy toimenpiteisiin. 8.3.2023. <https://www.teosto.fi/tutkimus-nais-ja-miesmusiikintekijöillä-täysin-eri-käsitys-alan-tasa-arvoisuudesta-musiikkiala-ryhtyy-toimenpiteisiin/>

Muut inspiraation lähteet:

Kikka! -elokuva (ohjaus Anna Paavilainen)

Kikka Fan Club, teatteri Jurkka (ohjaus Sini Pesonen)

sekä Kikan biisit!